

УДК [339.1:37](477)

Благодетельсва-Вовк С.Л., канд. екон. наук, проф., Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,
Афонін Е.А., д-р соціол. наук, проф., Національна академія державного управління при Президентові України

СТАН ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Досліджено концептуальні та правові засади організації освіти впродовж життя в Україні, визначено складові та структуру відповідного вітчизняного ринку, оцінено його річний потенціал, спрогнозовано кількісні та якісні зміни цього ринку протягом наступного десятиліття та надано рекомендації щодо державної політики стимулювання його зростання.

Ключові слова: *освіта впродовж життя, потенціал ринку освіти протягом життя.*

Постановка проблеми. Проголошення незалежності України відкрило шлях для розвитку всіх її суспільних інститутів, у тому числі й школи. Розпочато становлення національного освітнього простору та ринку освітніх послуг. Успадкована від Радянського Союзу система освіти трансформується в сучасну високоінтенсивну складову економіки, функціонування якої є засадничою щодо розбудови суспільства знань. Однак процес перетворень відбувається проблематично. Даються взнаки такі негативні фактори, як: депопуляція, слабкість державних інститутів, недоліки менеджменту закладів освіти, архаїзація свідомості громадян. Усе це негативно позначається на попиті, якості освіти, результатах роботи освітніх установ, затребуваності фахівців на ринку праці, призводить до корупції та зростання зловживань серед «вигодоздобувачів» в органах управління освітою тощо. За таких умов набуває актуальності завдання щодо виявлення та оцінки позитивних можливостей – факторів, які дозволять суттєво активізувати процеси зростання суспільної вагомості та розвитку освітньої сфери. Нам, зокрема, бачаться дві ключові можливості:

1) зовнішня – інтернаціоналізація вищої освіти як тенденція, комплементарна до сучасних проявів глобалізації світового співтовариства. При цьому вітчизняні ВНЗ цілком можуть скористатися ситуацією демографічного вибуху в країнах Африки, Азії та Латинської Америки та, у разі здійснення сильної та гнучкої політики, залучити до 2025 р. понад 180 тис. іноземних студентів, які для отримання освіти та забезпечення власної життєдіяльності спроможні витратити в країні близько 15 млрд грн (тобто 1% нинішнього ВВП України) [1];

2) внутрішня можливість – розвиток освіти впродовж життя, спроможний забезпечити високий рівень зайнятості населення, гнучкість ринку праці та мобільність трудових ресурсів, яка передбачає безперервне вдосконалення професійних компетентностей фахівців шляхом їх перепідготовки та підвищення кваліфікації, розкриття особистісного потенціалу шляхом поглибленого пізнання зовнішнього середовища, опанування актуальних знань, умінь і навичок, необхідних в умовах стрімких цивілізаційних змін.

У нашій вищезгаданій публікації [1] ми оцінили потенціал реалізації можливості інтернаціоналізації освіти в Україні. Нинішня ж публікація присвячується актуальному для країни питанню оцінки внутрішньої можливості – розвитку в Україні освіти впродовж життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результат простого Google-пошуку українською мовою за ключовими словами «освіта впродовж життя», «освіта дорослих» дав, відповідно,

288 тис. та 4960 тис. посилань, англomовний аналог «long life education» – 119 000 тис. посилань, а «long life learning» (LLL) – 21 000 тис. посилань. Запит до баз Google scholar та Google books щодо кількості публікацій/книжок, які мають у тексті поняття «long life education» та «long life learning», дають, відповідно, посилання на 892 статей та 2410 книжок щодо першого та 2950 статей і 3000 книжок/збірок – для другого терміна. На звернення до згадуваних ресурсів із словосполученнями «освіта дорослих» і «освіта впродовж/упродовж/протягом життя» було отримано посилань, відповідно, на 1230 і 661 статей та 113 і 17 книжок/збірників. З огляду на значну кількість посилань на матеріали з проблематики освіти впродовж життя можна сказати, що вона є вельми актуальною та популярною серед дослідників.

На Заході, де, власне, зародилася концепція навчання впродовж життя, цій темі присвячена велика кількість публікацій різних авторів, зокрема Р. Дейва [2], Е. Геллі [3], П. Джарвіза [4], М. Тайта [5], Л. Отали [6], Д. Колардіна [7], А. Роджерса [8], С. Ботенга [9] та інших. Згадувані публікації присвячені висвітленню різних аспектів освіти впродовж життя, зокрема основ і шляхів розбудови, моделюванню майбутнього, особливостям європейського підходу, навчанню та тренінгам дорослих у системі безперервної освіти, порівнянню країн щодо організації даної сфери та іншим питанням.

В Україні актуальні публікації на тему освіти впродовж життя є в доробку таких науковців, як А. Гончарук [10], М.М. Карпенко [11], [12], О.С. Сергєєва [13], Л.Є. Сігаєва [14], М.М. Степко [15], І.В. Фольварочний [16], Л.С. Шевченко [17] та інші. У цих публікаціях переважно йдеться про світові тенденції розвитку освіти в контексті нагромадження людського капіталу, особливості освітньої політики розвинутих країн та їх об'єднань (ЄС), основні завдання, заходи, фактори, типи, практики, проблеми навчання та потреби формування в Україні системи освіти протягом життя, а також аспекти, які поки що гальмують цей процес.

Проте малодослідженим залишається питання організації відповідного ринку, його структури, потенціалу. У цьому контексті слід зазначити, що тема ринку освіти/освітніх послуг та його стану розглядається дослідниками окремо, поза питанням освіти впродовж життя. Так, варто зазначити цікавий доробок В.Ю. Дмитрієва, який у власних публікаціях [18; 19] здійснив опис ринку освітніх послуг у системі вищої освіти та окреслив особливості концепції маркетингу освітніх послуг. Автори М.Г. Сергєєва [20], М.В. Артюхіна [21] та О.А. Кратт у [22] запропонували дієві методологічні підходи та методики. Відповідно, дослідження ринку освітніх послуг, рейтингового оцінювання ВНЗ на принципах діагностики соціально-економічного потенціалу та оцінки кон'юнктури. Праці І.Р. Бузько [23] та О.Ю. Красовської [24] присвячені питанню розвитку ринку освітніх послуг в Україні та світі. Дослідник О.А. Карпюк іде далі своїх колег, здійснює оцінку та аналіз рівня розвитку ринку освітніх послуг [25]. Слід також відзначити оригінальну статтю колективу авторів О.В. Мартякової, С.М. Снігової та О.В. Мудрої [26], в якій вони змодельували, як за допомогою розробленого механізму управління якістю освітніх послуг вплинути на взаємодію ринків освітніх послуг і праці. Проте публікацій за результатами досліджень щодо оцінки потенціалу ринку освіти впродовж життя в Україні знайдено не було. Отже, ця тема потребує дослідження та розкриття. **Мета статті:** у першому наближенні оцінити стан потенціалу внутрішнього ринку освіти впродовж життя.

Завдання, що вирішувалися в контексті досягнення мети:

- 1) охарактеризувати концепцію освіти впродовж життя та особливості її застосування за кордоном і в Україні;
- 2) визначити складові та структуру ринку освіти впродовж життя;
- 3) визначити поняття «потенціал вітчизняного ринку освіти впродовж життя»;
- 4) оцінити річний потенціал ринку освіти впродовж життя в Україні;

5) спрогнозувати кількісні та якісні зміни ринку освіти впродовж життя в Україні та його потенціал.

Виклад основного змісту

Зростаючий нині запит на творчу особистість (інноватора та споживача) спричинив розвиток нової парадигми освіти та виникнення концепції «освіта впродовж життя». Новий зміст і якості процесу безперервної освіти віддзеркалюють такі терміни, як: «освіта дорослих» (adult education); «продовжена освіта» (continuing education); «подальша освіта» (further education); «відновлювана освіта» (recurrent education) як освіта протягом всього життя шляхом чергування навчання з іншими видами діяльності, головним чином з роботою; «перманентна освіта» (permanent education); «освіта протягом життя» (lifelong education); «навчання протягом життя» (lifelong learning) [27].

Концепція отримала міжнародне визнання та поширення, зокрема «у Франції закон про безперервну освіту був прийнятий ще у 1971 р., аналогічний у Норвегії – у 1976, а у Фінляндії LLL сьогодні має статус національної стратегії. У Китаї навчання дорослих розглядається як умова успішного економічного розвитку, прогресу та успіху. У Норвегії діють 19 офіційно визнаних асоціацій з освіти для дорослих. В Англії до 90% підприємств навчають своїх співробітників фактично за власний рахунок» [28].

Інституціоналізація концепції безперервної освіти на рівні інтернаціональних утворень розпочалася в 1972 р., коли ЮНЕСКО визначив поняття Longlife Learning як глобальну перспективу, яка фокусується на таких аспектах:

- потреби й права людей на навчання впродовж життя;
- формування комплексного підходу між формальним і неформальним контекстами навчання;
- охоплення всіх людей, починаючи з наймолодших і закінчуючи найстаршими;
- пошук шляхів демократизації навчання.

Надалі було закріплено та поглиблено зміст концепції в численних ініціативах, серед яких варто відзначити такі:

- звіт «Періодична освіта: Стратегії навчання впродовж життя», підготовлений Організацією Економічної Співпраці та Розвитку ОЕСР у 1973 р.;
- дослідження Європейської Комісії «Викладання і навчання: на шляху до суспільства, що навчається» (1995 р.);
- Лісабонські освітні стратегії, що розглядалися і були ухвалені на Лісабонському засіданні Ради Міністрів ЄС у березні 2000 р. У жовтні 2000 р. Європейська Комісія опублікувала меморандум щодо навчання впродовж життя («A Memorandum on Lifelong Learning»);
- звіт Світового банку «Навчання впродовж життя в економіці глобальних знань: завдання розвитку економік», в яких LLL розглядається як ключовий пріоритет при підготовці переходу до економіки, заснованої на знаннях;
- звіт Міжнародної організації праці щодо навчання впродовж життя стосовно цілей, які охоплюють діапазон від економічного добробуту та конкурентоспроможності нації до забезпечення кадрами і соціальної згуртованості [29].

Отже, протягом останніх десятиріч науковці, громадські діячі, політики активно переосмислюють історію, теорію, практику та перспективи діяльності освітніх установ. Відповідно, відбувається трансформація, переформатування кожної складової системи, призначеної для творення світу нової людини.

В Україні створено та продовжує вдосконалюватися законодавчо-нормативне забезпечення безперервної освіти – освіти впродовж життя. Зasadничими документами з цього питання є:

- Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»);

- Національна доктрина розвитку освіти;
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.;
- Закони України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про професійний розвиток працівників», «Про зайнятість населення»;
- проект Закону України «Про післядипломну освіту».

Суспільство знань функціонує на основі іманентного йому економічного механізму – економіки знань, рушійною силою якого є сфера обміну – ринок. Особливістю сучасного ринку є його спрямованість на генерацію інформації та знань, що стають ключовими продуктами діяльності. Кардинальні зміни в темпах виробництва, споживання, нагромадження знань супроводжуються одночасним зростанням ринку освіти, який виступає інструментом опанування дійсності.

Ринок освіти (освітніх послуг) – сфера обігу, система економічних відносин з приводу купівлі-продажу освітніх послуг [30]; він є системою товарно-грошових відносин, які виникають між продавцем та покупцем з приводу купівлі-продажу специфічного освітнього товару [31].

Як і будь-який ринок, ринок освіти має три фундаментальні складові:

- 1) освітня послуга/освітній продукт – благо, яке задовольняє суспільну та індивідуальну потребу щодо формування певних знань, вмінь, навичок і ціннісних орієнтацій;
- 2) продавець (виробник) освітньої послуги, який формує її пропозицію;
- 3) покупець (споживач), який створює попит на освітню послугу.

Механізм взаємодії продавців і споживачів на ринку освіти можна представити графічно (див. рис.1).

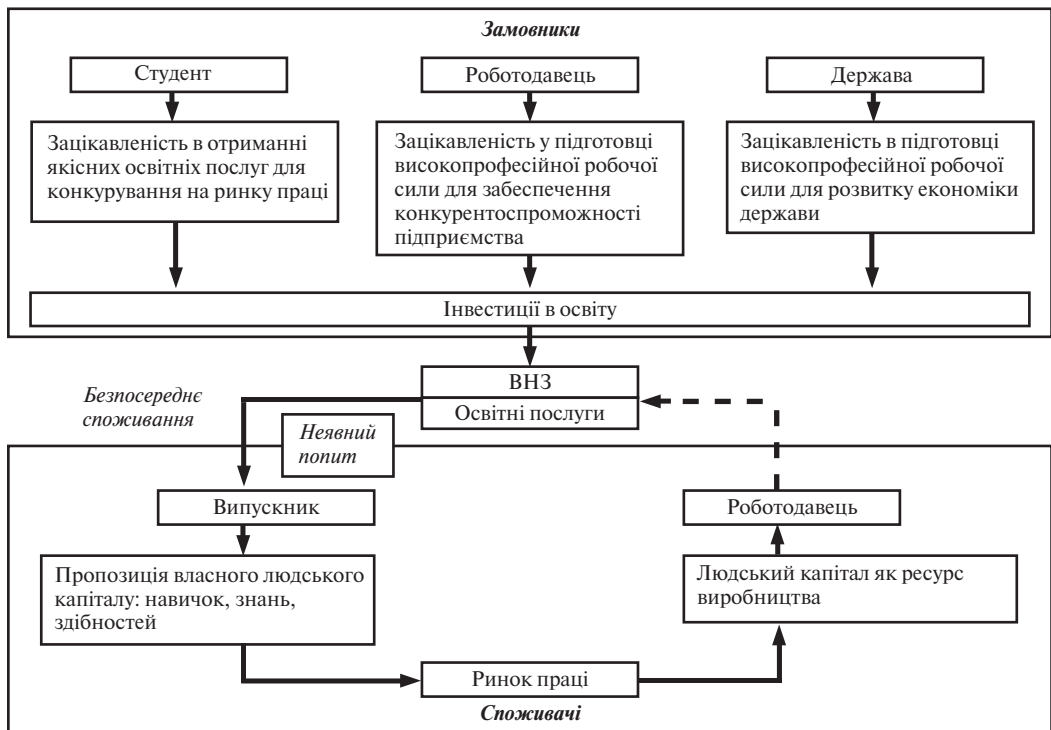

Рис. 1. Взаємодія суб'єктів на ринку освіти [26, с. 156].

Структурно ринок освіти впродовж життя відповідно до етапів становлення особистості можна поділити на такі складові:

- ринок дошкільної освіти та виховання;
- ринок середньої освіти;
- ринок середньої професійної освіти;
- ринок вищої освіти;
- ринок післядипломної освіти.

Стан ринку залежить від його потенціалу – прогнозованої сукупності виробничих і споживчих сил, що зумовлюють попит і пропозиції [32]. На ринку освіти (освітніх послуг) величину пропозиції будуть характеризувати кількість суб'єктів господарювання освітніх закладів, зокрема приватних підприємств, і найнятих ними фахівців, які здійснюють надання освітніх послуг – вихователів, вчителів, викладачів. Попит на безперервну освіту заявляють споживачі різних вікових груп. Фінансовий потенціал освітнього ринку становлять кошти домогосподарств, підприємств і держави, які спрямовуються на забезпечення його функціонування. Відповідно, стан потенціалу вітчизняного ринку освіти впродовж життя характеризується даними, представленими у табл. 1.

Загальна річна величина потенціалу ринку освіти впродовж життя становить у грошовому обчисленні близько 117 млрд грн, тобто 7,8% ВВП України, що характеризує освіту як одну з провідних галузей у структурі вітчизняної економіки.

Незважаючи на економічну кризу, що розгортається в складних умовах боротьби за незалежність і суверенітет України, та перспективу політичної нестабільності, ми прогнозуємо зростання величини потенціалу досліджуваного ринку на 3–7% щорічно протягом наступного десятиліття. Таким чином, до 2024 р. він збільшиться, як мінімум, на третину.

Імовірно, що збільшення відбудеться, насамперед, за рахунок складової післядипломної освіти, оскільки споживачам потрібно відповідно до Закону України «Про професійний розвиток працівників» підвищувати професійні компетенції кожні п'ять років. Крім цього, ми очікуємо зростання потенціалу ринку середньої професійної освіти внаслідок реалізації запити на робітничі професії в країні. Позитивна динаміка спостерігатиметься щодо шкільної та позашкільної освіти під впливом фактора демографічного вирівнювання (у школі навчатимуться порівняно багаточисельна когорта дітей, народжених протягом першого десятиліття 2000-х). Потенціал ринку вищої освіти, на нашу думку, стабілізується та, вірогідно, після стабілізації політичної ситуації зросте за рахунок експорту освітніх послуг, тобто залучення до навчання в Україні іноземних студентів.

На сучасному етапі становлення потенціалу ринку освіти впродовж життя, на наше переконання, необхідно розробити та запровадити дієву державну політику щодо підтримки його зростання, яка включає:

- 1) стимулювання підприємств до інвестування коштів у навчання та професійний розвиток працівників;
- 2) заходи щодо визнання цінності працівника, зростання продуктивності праці, реалізації принципу справедливості оплати праці;
- 3) ініціативи щодо зростання престижності діяльності працівника освіти;
- 4) інтернаціоналізацію та обмін досвідом з закордонними освітніми установами;
- 5) впровадження інноваційних та інформаційних технологій навчання;
- 6) заохочення до самоосвіти та самовдосконалення.

Таблиця 1

Стан річної величини потенціалу вітчизняного ринку освіти впродовж життя (за даними 2012 р.)

Назва	Пропозиція (організацій), од.	Попит, осіб	Фінансування у тис. грн за рахунок:			Усього, тис. грн	Структура, %
			Держави	Домогосподарств	Підприємств		
Річна величина потенціалу ринку освіти впродовж життя	40390	12243400	101547500	9893137	6400000	117840637	100
Річна величина потенціалу ринку дошкільної освіти та виховання	16400	1428000	12185700				51,29
Річна величина потенціалу ринку шкільної та позашкільної освіти	19700	4222000	42692523,9	3749499	400000	60441854	
Річна величина потенціалу ринку середньої професійної освіти	972	423300	1414131,7				
Річна величина потенціалу ринку вищої освіти	823	2170100	19961926,9	5154324	5000000	30116251	25,55
Річна величина потенціалу ринку післядипломної освіти	671	4000000	1117023	989314	1000000	3106337	2,63

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [33].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Існує дві можливості розвитку вітчизняної освіти — це зовнішня, пов'язана з інтернаціоналізацією та інтеграцію в європейський і світовий науково-освітній простір, та внутрішня — шляхом широкого впровадження освіти впродовж життя.

Концепція освіти впродовж життя є результатом наукового пошуку засад забезпечення розвитку суспільства знань, центральне місце в якому має займати особистість та реалізація її потенціалу.

Головні аспекти концепції інституціоналізовано та впроваджено в освітню діяльність багатьох країн світу, серед яких лідерські позиції займають навчальні заклади Західної Європи, Північної Америки та Східної Азії.

В Україні впровадження безперервної освіти має свої особливості, які зумовлені еволюцією системи освіти в пострадянський час і становленням відповідного ринку.

Визначена загальна річна величина потенціалу ринку освіти впродовж життя становить близько 117 млрд грн, тобто 7,8% ВВП України. Ми прогнозуємо його зростання на 3–7% щорічно протягом наступного десятиліття. При цьому до 2024 р. він збільшиться, як мінімум, на третину.

Перспективу подальшого дослідження становить розгляд та оцінка окремих структурних складових ринку освіти впродовж життя та визначення факторів, що на них впливають.

Список використаних джерел

1. *Афонін Е.А.* Зовнішні можливості збереження потенціалу вищої освіти України за умов демографічного переходу та формування експортноорієнтованої економіки послуг [Електронний ресурс] / Е.А. Афонін, В.М. Ісаєнко, С.Л. Благодетелева-Вовк // Укр. соціум. — 2013. — № 2. — С. 7–24. — Режим доступу : <http://tinyurl.com/ndnyg7h>.
2. *Dave R.H.* (ed.). *Foundations of Lifelong Education*. Oxford, 1976. — 314 p.
3. *Gelpi E.* *A Future for Lifelong Education*. Vol. 1, 2. — Manchester, 1979.
4. *Jarvis P.* *Adult and Continuing Education. Theory and Practice*. L, 1995.
5. *Tight M.* *Key Concepts in Adult Education and Training*. L; N.Y., 1998.
6. *Otala L.* *European Approaches to Lifelong Learning: Trends in Industry Practices and Industry-university Cooperation in Adult Education and Training*. Paris, 1992.
7. *Colardyn D.* *Lifelong Learning: which ways forward* / D. Colardyn. — Utrecht : Lemma Publishers, 2001. — 265 p.
8. *Rogers A.* *Teaching Adults* / A. Rogers. — Open University Press, 2002. — 296 p.
9. *Boateng S.K.* Significant country differences in adult learning / S.K. Boateng // *Population and social conditions*. — Eurostat : Statistics in focus. — 2009 — № 44. — 12 p.
10. *Гончарук А.* Неформальное образование взрослых в странах ЕС / А. Гончарук // *Пед. науки*. — 2012. — № 54. — С. 31–36.
11. *Карпенко М.М.* Перспективи реалізації в Україні концепції освіти протягом життя: чинники і механізми / М.М. Карпенко // *Стратегічні пріоритети*. — № 4. — 2011. — С. 45–51.
12. *Карпенко М.М.* Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика [Електронний ресурс] / М.М. Карпенко // *Аналітична записка / Нац. ін-т стратегічних досліджень при Президенті України*. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
13. *Сергеева О.С.* Аналіз пріоритетних тенденцій розвитку освіти дорослих в освітній політиці Європейського Союзу / О.С. Сергеева // *Педагогіка*. — 2014. — № 1. — С. 179–185.
14. Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ — початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Л.Є. Сігаєва ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. — К., 2010. — 41 с.

15. *Степко М.Ф.* Болонський процес і навчання впродовж життя / М.Ф. Степко, Б.В. Клименко, Л.Л. ТОВАЖНЯСЬКИЙ. – Х., 2004. – 111 с.
16. *Фольварочний І.* Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні та країнах Європейського Союзу / І. Фольварочний // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / редкол. : М. Вашуленко, А. Вихрущ, Л. Вознюк, та ін. – Тернопіль, 2009. – № 2. – С. 14–19.
17. *Шевченко Л.С.* Безперервність як основний принцип реформування сучасної системи освіти / Л.С. Шевченко // Соціально-економічні трансформації сучасного світу : матеріали наук.-практ. конф. викл., аспірантів і студ. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 15 трав. 2013 р. – Х., 2013. – С. 83–86.
18. *Дмитрієв В.Ю.* Особливості ринку освітніх послуг у системі вищої освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Дмитрієв // Електронне наукове фахове видання «Народна освіта». – № 3 (18). – 2012. – Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vpuysku/18/statti/dmitriev.htm.
19. *Дмитрієв В.Ю.* Особливості концепції маркетингу освітніх послуг [Електронний ресурс] / В.Ю. Дмитрієв // Теорія та методика управління освітою : електрон. наук. фах. вид. – 2012. – № 8. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/8/2.pdf>.
20. *Сергеева М. Г.* Методические аспекты исследования рынка образовательных услуг при подготовке конкурентноспособного специалиста / М.Г. Сергеева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2007. – № 6. – С. 92–95.
21. *Артюхіна М.В.* Методика рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів на принципах діагностики соціально-економічного потенціалу / М.В. Артюхіна // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – Вип. 246. – С. 1119–1131.
22. *Кратт О.А.* Ринок послуг вищої освіти: методологічні основи дослідження кон'юнктури / О.А. Кратт. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2003. – 360 с.
23. *Бузько І.* Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації / І. Бузько // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 28–33.
24. *Красовська О.Ю.* Розвиток світового ринку вищої освіти : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.Ю. Красовська. – К., 2010. – 200 с.
25. *Карпюк О.А.* Аналіз та оцінка рівня розвитку ринку освітніх послуг в Україні / О.А. Карпюк // Вісн. ЖДТУ «Економічні науки». – 2012. – 1 (ч. 2) (59). – С. 120–122.
26. *Мартякова О.В.* Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі механізму управління їх якістю [Електронний ресурс] / О.В. Мартякова, С.М. Снігова, О.В. Мудра // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 3. – С. 154–168. – Режим доступу : <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>.
27. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
28. *Кокоба А.* Longlife Learning грозит перерастати в революцію образования [Електронний ресурс] / А. Кокоба // «Инвестгазета». – 2011. – № 20. – Режим доступу : <http://www.investgazeta.net/praktika/longlife-learning-grozit-pererasti-v-revoljuciju-161420/>.
29. *Степко М.Ф.* Болонський процес і навчання впродовж життя / М.Ф. Степко, Б.В. Клименко, Л.Л. ТОВАЖНЯСЬКИЙ. – Х., 2004. – 111 с.
30. *Румянцев А.П.* Світовий ринок послуг : навч. посіб. / Румянцев А.П., Коваленко Ю.О. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 456 с.
31. *Шевчук В.О.* Ринок освіти: методологічні підходи визначення [Електронний ресурс] / В.О. Шевчук. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17923.doc.htm.

32. Дугіна С.І. Маркетингова цінова політика : навч. посіб. / С.І. Дугіна . – К. : КНЕУ, 2005. – 393 с.
33. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Reference

1. Afonin E.A., Isayenko V.M., Blagodeteleva-Vovk S.L. Zovnishni mozhyvosti zberezheniya potentsialu vyshchoi osvity Ukrainy za umov demografichnogo perekhodu ta formuvannya eksportnooriyentovanoi ekonomiky poslug [External opportunities for preservation of demographic transition potential and formation of the export-oriented service economy]. Ukrayins'kyi sotsium – Ukrainian society, 2013, № 2, pp. 7–24, available at: <http://tinyurl.com/ndnyg7h> [in Ukrainian]
2. Dave R.H. (ed.). Foundations of Lifelong Education. Oxford, 1976, 314 p.
3. Gelpi E. A Future for Lifelong Education. Vol. 1, 2. Manchester, 1979.
4. Jarvis P. Adult and Continuing Education. Theory and Practice. L., 1995.
5. Tight M. Key Concepts in Adult Education and Training. L; N.Y., 1998.
6. Ojala L. European Approaches to Lifelong Learning: Trends in Industry Practices and Industry-university Cooperation in Adult Education and Training. Paris, 1992.
7. Colardyn D. Lifelong Learning: which ways forward. Utrecht, Lemma Publishers, 2001, 265 p.
8. Rogers A. Teaching Adults. Open University Press, 2002, 296 p.
9. Boateng S.K. Significant country differences in adult learning. Population and social conditions. Eurostat, Statistics in focus, 2009, № 44, 12 p.
10. Goncharuk A. Neformalnoe obrazovanie vzroslykh v stranakh ES [Non-formal education of adults in the countries of EU]. Pedagogichni nauky, 2012, № 54, pp. 31–36 [in Russian]
11. Karpenko M.M. Perspektyvy realizatsii v Ukraini kontseptsii osvity protyagom zhyttya: chynnyky i mehanizmy [Realization perspectives in Ukraine of the lifelong education concept: factors and mechanisms]. Strategichni priorityty, № 4, 2011, pp. 45–51 [in Ukrainian]
12. Karpenko M.M. Osvita protyagom zhyttya: svitovyi dosvid i ukrains'ka praktyka [Lifelong education: world experience and Ukrainian practice]. Analitichna zapyska. Natsional'nyi instytut strategichnykh doslidzhen' pry Prezydentovi Ukrainy [Analytical report. National institute for strategic studies under President of Ukraine], available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/> [in Ukrainian]
13. Sergeeva O.S. Analiz priorityetnykh tendentsiy rozvytku osvity doroslykh v osvitniy politysi Evropeys'kogo Soyuzu [Analysis of the priority development tendencies of the adult education in the European Union education policy]. Pedagogika, 2014, № 1, pp. 179–185 [in Ukrainian]
14. Sigaeva L.E. Tendentsii rozvytku osvity doroslykh v Ukraini (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittya) [Development trends of the adult education in Ukraine (second half of the 20th – the beginning of the 21st century)], avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk. Kyiv, 2010, 41 p. [in Ukrainian]
15. Stepko M.F., Klimenko B.V., Tovazhnyas'kyi L.L. Bolonskyi protses i navchannya vprodovzh zhyttya [Bologna process and the life-long education]. Kharkiv, 2004, 111 p. [in Ukrainian]
16. Fol'varochnyi I. Tendentsii rozvytku osvity doroslykh v Ukraini ta krainakh Evropeys'kogo Soyuzu [Development trends of the adult education in Ukraine and European Union countries]. Naukovi zapysky TNPU im. V. Gnatyuka. Ser. Pedagogika [Scientific notes TPNU after V. Hnatyuk. Ser. Pedagogics]. redkol. M. Vashulenko, A. Vihrusch, L. Voznyuk, V. Kravets, V. Madzigon, G. Tereschuk ta in. Ternopil', 2009, № 2, pp. 14–19 [in Ukrainian]
17. Shevchenko L.S. Bezperernivnist' yak osnovnyi printsyp reformuvannya suchasnoi systemy osvity [Continuity as a main principle for reforming of modern education system]. Sotsial'no-ekonomichni transformatsii suchasnogo svitu: materialy nauk.-prakt. konf. vykl., aspirantiv i stud.

- Nats. un-tu «Yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudrogo» [Social economic transformations of the modern world: materials of scien. pract. Conference for faculty, post-graduate students and students of Nat. University «Yaroslav the Wise law academy»], 15 May, 2013. Kharkiv, 2013, pp. 83–86 [in Ukrainian]
18. *Dmitriev V. Yu.* Osoblyvosti rynku osvitnikh poslug u systemi vyschoi osvity [Peculiarities of the education services market in the system of higher education]. Elektronne naukove fahove vydannya «Narodna osvita» [Electronic scientific specialized edition «People's education»], Issue 3 (18), 2012, available at: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitriev.htm [in Ukrainian]
 19. *Dmitriev V. Yu.* Osoblyvosti kontseptsii marketyngu osvitnikh poslug [Special marketing concepts of educational services]. Teoriya ta metodyka upravlinnya osvitoju. Elektronne naukove fahove vydannya [Theory and methodology of education management: electr. scient. spec. edition], № 8, 2012, available at: <http://tme.umo.edu.ua/docs/8/2.pdf> [in Ukrainian]
 20. *Sergeeva M. G.* Metodicheskie aspekty issledovaniya rynku obrazovatel'nykh uslug pri podgotovke konkurentnosposobnogo spetsialista [Methodical aspects of the educational service market for the competitive specialist training]. Marketing v Rossii i za rubezhom – Marketing in Russia and Abroad, 2007, № 6, pp. 92–95 [in Russian]
 21. *Artyukhina M. V.* Metodyka reityngovogo otsinyuvannya vyshchych navchal'nykh zakladiv na pryntsyapkakh diagnistyky sotsial'no-ekonomichnogo potentsialu [Method of the rating evaluation of higher educational institutions based on the social economic potential diagnosis]. Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: zbirn. nauk. pr. Issue 246. Dnipropetrovs'k, DNU, 2008, pp. 1119–1131 [in Ukrainian]
 22. *Kratt O. A.* Rynok poslug vyshchoi osvity: metodologichni osnovy doslidzhennya kon'yunktury [Higher education service market: methodological basis of the research environment]. Donets'k, TOV «Yugo-Vostok, LTD», 2003, 360 p. [in Ukrainian]
 23. *Buz'ko I.* Rozvytok rynku osvitnikh poslug v Ukraini v umovakh globalizatsii [Development of the educational services market in Ukraine under the globalization conditions]. Ekonomist, 2007, № 8, pp. 28–33 [in Ukrainian]
 24. *Krasovs'ka O. Yu.* Rozvytok svitovogo rynku vyshchoi osvity [Development of the world market for higher education]: dys. ... kand. ekonom. nauk. Kyiv, 2010, 200 p. [in Ukrainian]
 25. *Karpyuk O. A.* Analiz ta otsinka rivnyia rozvytku rynku osvitnikh poslug v Ukraini [Analysis and evaluation of the development level of the educational services in Ukraine]. Visnyk ZhDTU «Ekonomichni nauky», 2012, № 1 (59), pp. 120–122 [in Ukrainian]
 26. *Maryakova O. V., Snigova S. M., Mudra O. V.* Regulyuvannya vzaemodii ryнкiv osvitnih poslug ta pratsi na osnovi mehanizmu upravlinnya ikh yakystyu [Regulation of educational services market and labour interaction based on the mechanism of their quality management]. Marketing i menedzhment innovatsiy – Marketing and Management of Innovations, 2013, № 3, pp. 154–168, available at: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/> [in Ukrainian]
 27. Osvita protyagom zhyttya: svitovi dosvid i ukrains'ka praktyka [Lifelong education: world experience and Ukrainian practices], available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/> [in Ukrainian]
 28. *Kokoba A.* Longlife Learning grozit pererasti v revolyutsiyu obrazovaniya [Longlife learning stares in the face of educational revolution]. «Investgazeta», № 20, 2 June, 2011, available at: <http://www.investgazeta.net/praktika/longlife-learning-grozit-pererasti-v-revoljuciju-161420/>
 29. *Stepko M. F., Klimenko B. V., Tovazhnyaskiy L. L.* Bolons'kyi protses i navchannya vprodovzh zhyttya [Bologna process and lifelong education]. Kharkiv, 2004, 111 p. [in Ukrainian]
 30. *Rumyantsev A. P., Kovalenko Yu. O.* Svitovi rynek poslug: navchal'nyi posibnyk [World service market: tutorial]. Kyiv, Tsentri navchal'noi literatury, 2006, 456 p. [in Ukrainian]

31. *Shevchuk V.O.* Rynok osvity: metodologichni pidkhody vyznachennya [Education market: methodological approaches to the study], available at: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17923.doc.htm [in Ukrainian]
32. *Dugina S.I.* Marketyngova tsinova polityka: navch. posibnyk [Marketing pricing policy: tutorial]. Kyiv, KNEU, 2005, 393 p. [in Ukrainian]
33. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State service for statistics of Ukraine], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]

Отримано 10.09.14

Благодетелева-Вовк С.Л., канд. экон. наук, проф.,
Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова,
Афонин Э.А., д-р социол. наук, проф.,
Национальная академия государственного управления
при Президенте Украины (Киев)

СОСТОЯНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ОТЕЧЕСТВЕННОГО РЫНКА ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕЧЕНИЕ ЖИЗНИ

Исследованы концептуальные и правовые основы организации непрерывного образования в течение жизни в Украине, определены составляющие и структура соответствующего отечественного рынка, проведена оценка его годового потенциала, спрогнозированы количественные и качественные изменения данного рынка на протяжении следующего десятилетия и даны рекомендации по формированию государственной политики стимулирования его роста.

Ключевые слова: образование в течение жизни, потенциал рынка образования в течение жизни.

Blagodeteleva-Vovk S.L., PhD. (Economics), prof.
National Drahomanov Pedagogical University,
Afonin E.A. Dr. Habil. (Sociology), prof.,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine (Kyiv)

POTENTIAL STATUS OF THE DOMESTIC MARKET OF LIFELONG EDUCATION

Article suggests investigation of the conceptual and legal basis for the organization of lifelong education in Ukraine. Authors identify components and structure of the relevant domestic market, show estimates of its annual capacity, predict quantitative and qualitative market changes and give recommendations for government policy to stimulate its growth.

Keywords: lifelong education, market potential of the lifelong education in Ukraine.